มาม : ปี่จกสาวชนเผ่ากะตู้ แห่งสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

Mam : *Pi Cok Sao* or a Free Reed Aerophone for Flirting with Girls in Katu Ethnic Group, Lao PDR.

พัน พงษ์ผล[1]

บทคัดย่อ

ชนเผ่ากะตู้ หรือ ที่เรียกตนเองว่า “ กันตู้ ” เป็นชนเผ่าลาวเทิงกลุ่มใหญ่กลุ่มหนึ่งมีถิ่นอาศัยอยู่ในเขตลาวตอนใต้ และประเทศเวียดนาม ลาวเทิงในแต่ละเผ่าพันธุ์ ส่วนใหญ่แล้วจะมีวิถีการดำเนินชีวิต ประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันมาก รวมถึง “การจกสาว” ประเพณีที่สะท้อนถึงพฤติกรรมการแสดงออกด้านความรักซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของวัฒนธรรมการครองเรือน โดยใช้เครื่องดนตรีเป็นสื่อแทนการสนทนาที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตน คนกะตู้เรียกว่า “มาม” หรือที่ภาษาลาวลุ่มและไทย เรียกว่า “ปี่” เป็นเครื่องดนตรีประเภทลิ้นอิสระ (Free reed) ตระกูลที่เสียงเกิดจากการสั่นสะเทือนของอากาศ (Aerophone) ที่ประดิษฐ์จากไม้ไผ่ซาง โดยมีส่วนประกอบที่สำคัญ ๆ อยู่ 3 ส่วน คือ ตัวเลา รูนิ้ว และลิ้น ซึ่งมีขนาดที่แตกต่างกันไป ตามลักษณะการใช้งานและการประดิษฐ์ที่เป็นปัจเจกบุคคล บทเพลงมามจะเป็นบทเพลงสั้น ๆ ตามประโยคการสนทนาเป็นคำกลอนที่หมายรู้กันเฉพาะกลุ่มคน โดยสื่อความหมายผ่านเสียง

[1] อาจารย์ประจำ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

มามเป็นภาษาถิ่น เพื่อการเกี้ยวพาราสีบอกความในใจระหว่างหนุ่ม-สาว เป็นการสร้างความสัมพันธ์ไมตรีก่อนใช้ชีวิตคู่ร่วมกัน

ศัพท์สำคัญ : **มาม, การจกสาว, ปี่, กะตู้, ลาวเทิง, ลาวตอนใต้**

Abstract

Katu ethnic group, or Kantu in their language, is one of the big highland ethnic groups in the Southern Laos and Central Vietnam. Each group of *Lao Thueng* or Lao highlanders practices similar traditions, rituals, and beliefs, including *Cok Sao* or flirting girl tradition. *Cok Sao* reflects an expression of love which represents the first step of family formation by using a musical instrument as a means of conversation showing their cultural identity. "*Mam*" in Katu Language or "*Pi*" in Thai and Lao languages is the kind of free reed aerophone made of local bamboo called *Sang*. This kind of free reed instrument is composed of 3 parts: body, holes, and reed. The size of *Mam* is various; it depends on the usage and on individual creation. *Mam* songs are short like sentences in *Mam* conversation or poems being comprehensible between the interlocutors. The songs can reveal their feelings between flirters. It is a musical culture of building relations before marriage.

Keywords : Mam, Cok Sao tradition, free reed aerophone, Katu ethnic group, Lao Thueng, Southern Laos

บทนำ

สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) เป็นประเทศที่มีความหลากหลายด้านกลุ่มชาติพันธุ์ มีชนเผ่าต่าง ๆ กระจายอยู่ทั่วประเทศถึง 49 ชนเผ่า[2] ในจำนวนชนเผ่าต่าง ๆ ดังกล่าวจำแนกได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ คือ ชนเผ่าลาวลุ่ม ชนเผ่าลาวสูง และชนเผ่าลาวเทิง

กลุ่มชนเผ่าในลาวตอนใต้ มีอยู่ 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ กลุ่มชนเผ่าลาวลุ่มและกลุ่มชนเผ่าลาวเทิง คนลาวเรียกสั้น ๆ ว่า “ลาวลุ่มและลาวเทิง” ซึ่งพื้นที่ส่วนใหญ่ของลาวตอนใต้จะมีกลุ่มชนเผ่าลาวเทิงอาศัยอยู่มากที่สุดถึง 18 ชนเผ่า[3] โดยอาศัยกระจัดกระจายอยู่ตามเขตแนวภูเขาสูงและที่ราบสูงบอละเวน[4]

เดิมทีพวกชนเผ่าลาวเทิงมีถิ่นฐานที่อยู่อาศัยในพื้นที่ของประเทศลาวทางทิศตะวันออกติดกับประเทศเวียดนามที่มีเทือกเขาสูงและสลับซับซ้อนอยู่จำนวนมาก และภายหลังเกิดผลกระทบทางการเมืองการปกครอง เมื่อครั้งฝรั่งเศสเข้ามาปกครอง ได้กวาดต้อนพวกลาวเทิงเกณฑ์แรงงานมาสร้างถนนเพื่อการคมนาคม และเป็นแรงงานในการปลูกกาแฟเพื่อนำไปจำหน่ายในประเทศตะวันตก ประกอบกับสภาวะสงครามช่วงสงครามปฏิวัติลาว ลาวเทิงได้อพยพโยกย้ายมาตั้งถิ่นฐานในเมืองปากเซเพื่อความปลอดภัยจากการทิ้งระเบิดทางอากาศ เมื่อสงครามได้สงบลง ลาวเทิงเผ่าต่าง ๆ บางกลุ่มได้กลับไปยังถิ่นฐานเดิมที่อพยพมา และบางกลุ่มได้ตั้งหลักปักฐานอยู่ที่ราบสูงบอละเวน ซึ่งพื้นที่นี้มีสภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศไม่แตกต่างจากถิ่นที่อยู่อาศัยแต่เดิม และรัฐบาลได้จัดสรร

---

[2] คำว่า “ชนเผ่า”สำหรับ สปป.ลาว แล้ว ไม่ใช่เป็นคำที่ดูถูกเหยียดหยามดั่งที่เราเข้าใจ แต่เป็นคำที่รัฐบาลลาวและนักวิชาการลาวใช้อย่างเป็นทางการในความหมายว่า “เชื้อชาติเผ่าพันธุ์” ในแนวคิดที่ว่า สปป.ลาวมีชาติเดียวแต่ประกอบด้วยหลายชนเผ่า

[3] ชนเผ่าลาวเทิง 18 กลุ่ม ได้แก่ กะโด, กะตาง, กะตู้, เกรียง/แงะ, เจง, ตะโอ้ย, เตรียง, ละแว, ปะโกะ, ยาเหิน, ละเวน, แยะ, ละวี, ส่วย, สะดาง, อาลัก, โอ้ย และปะยอง (พันพงษ์ผล, 2551: 66)

[4] บอละเวน มาจากคำว่า บ่อนละเวน หมายความว่า เป็นถิ่นที่อยู่ของพวกละเวน แต่ฝรั่งเศสกับเรียกขานตามสำเนียงฝรั่งเศสว่า โบโลเวน พะแลโท (Boloven plateau แปลว่า ที่ราบสูงโบโลเวน) ทำให้ชื่อนี้กลายเป็นที่รู้จักของคนทั่วโลกจนถึงทุกวันนี้ (พัน พงษ์ผล, 2551: 63)

ที่ดินที่ทำกินในการเพาะปลูกพืชไร่ พืชสวน จึงทำให้ลาวเทิงได้โยกย้ายมาตั้งถิ่นฐานตามกันมาอยู่ในพื้นที่ที่ราบสูงบอละเวนนี้จำนวนมาก

ภาพที่ 1 ชนเผ่ากะตู้ ที่อุทยานบาง แขวงจำปาสัก สปป.ลาว
(ผู้วิจัยบันทึกภาพเมื่อวันที่ 25 เมษายน 2552)

ชนเผ่ากะตู้ ที่เรียกตนเองว่า “กันตู้” คำว่า “ กะตู้ ” ภาษาลาวเขียนว่า “กะตู” ออกเสียงว่า “ตู” “กะตู” เป็นการออกเสียงตามภาษาเขียน แต่ภาษาพูดของคนกะตู้เองออกเสียงว่า “ตู้” “กะตู้” (พัน พงษ์ผล, 2551: 72 อ้างถึง เอ โดนอาหล่า, 2549: สัมภาษณ์) ซึ่งหมายถึง คนหรือกลุ่มคนที่อาศัยอยู่บนที่สูงต้นกำเนิดของสายน้ำหรือเรียกสั้น ๆ ว่า “คนยอดน้ำ”

ภาพที่ 2 เอ โดนอาหล่า ชนเผ่ากะตู้ใส่ชุดเสื้อปอกกะเจา
(ผู้วิจัยบันทึกภาพเมื่อวันที่ 25 เมษายน 2552)

ชนเผ่ากะตู้เป็นชนเผ่าใหญ่ชนเผ่าหนึ่งในกลุ่มลาวเทิง มีถิ่นฐานที่อยู่อาศัยกระจัดกระจายอยู่ทั่วทุกพื้นที่ในเขตลาวตอนใต้โดยเฉพาะในแถบที่ราบสูงบอละเวนที่อาศัยใหม่หลังสงคราม เช่น บ้านห้วยหุน เมืองเลางาม แขวงสาละวัน, บ้านกันดอน บ้านดอนซา เมืองท่าแตงแขวงเซกอง และบ้านโดน เมืองบาเจียงจะเลินสุก แขวงจำปาสัก ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวอยู่ในอาณาบริเวณของที่ราบสูงบอละเวนทั้งสิ้น

วัฒนธรรมการครองเรือน ชนเผ่ากะตู้ มีการจัดระเบียบครอบครัวและควบคุมสังคมคนภายในครอบครัวเป็นอย่างดี โดยฝ่ายชายสามารถแต่งงานมีภรรยาได้หลายคน เมื่อมีลูก ลูกชายจะแต่งงานแล้วนำภรรยามาอยู่ในครอบครัวร่วมกับพ่อแม่ อาศัยอยู่ในบ้านหลังเดียวกันขยายจนกลายเป็นบ้านหลังใหญ่ขึ้น

และเมื่อมีสมาชิกเพิ่มจำนวนมากขึ้น บ้านที่ขยายก็ไม่เพียงพอต่อการอยู่อาศัย ก็จะออกไปสร้างเรือนใหม่เป็นครอบครัวเดี่ยว และครอบครัวขยายหมุนเวียนไปเรื่อย ๆ

การสร้างบ้านเรือนของกะตู้จึงสร้างขึ้นจากวิถีชีวิตที่เกี่ยวโยงถึงสภาวะครอบครัวและสถานะของครอบครัว โดยยึดสมาชิกของบ้านเป็นสำคัญ เช่น วัฒนธรรมการมีเมียหลายคนของเผ่ากะตู้ ทำให้มีสมาชิกของครอบครัวเป็นจำนวนมาก รูปแบบบ้านจึงมีลักษณะแบ่งเป็น 2 ห้องครัวในบ้านหลังเดียวกัน

ภาพที่ 3 บ้านชนเผ่ากะตู้มีสองครัวในหลังเดียวกัน

ค่านิยมการมีภรรยาหลายคนของชนเผ่ากะตู้ ในสังคมของชนเผ่ากะตู้ผู้ชายสามารถมีภรรยาได้หลายคนพร้อมกัน อาศัยอยู่ในเรือนเดียวกันได้ซึ่งถือเป็นเรื่องปกติ และไม่ใช่แต่ชนเผ่ากะตู้เท่านั้นที่สามารถมีภรรยาได้หลายคน ชนเผ่าอื่น ๆ ก็สามารถมีภรรยาหลายคนได้เช่นกัน แต่ไม่ใช่ทุกคนที่จะมีได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับฐานะของครอบครัวแต่ละคนด้วย หรือภาษาลาวว่า “ฮ่างมี”(มั่งมี ร่ำรวย) ความฮ่างมีจำนวนวัว ควายที่เลี้ยง ฮ่างมีเงินทอง ที่สามารถเลี้ยงดูได้ และต้อง

ขึ้นอยู่กับการยอมรับของคนภายในครอบครัวและสังคมด้วย สิ่งนี้เป็นสิ่งที่สังคมเผ่ากะตู้มีคือ “การยอมรับ” ยอมรับจากสังคมในชนเผ่า ยอมรับจากสมาชิกภายในครอบครัวให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสมานฉันท์

ภาพที่ 4 พ่อเอ โดนอาหล่า (ซ้าย) กับนางดุ ภรรยาคนแรก และคนปัจจุบัน

การแต่งงานของกะตู้ เกณฑ์อายุของชนเผ่ากะตู้ที่สามารถแต่งงานมีครอบครัวกันได้ เริ่มตั้งแต่เข้าสู่วัยเจริญพันธุ์ของหนุ่มสาว อาจจะอายุน้อยกว่า 13 ปี หรือมากกว่านั้น ขึ้นอยู่กับความพร้อมของสภาพร่างกายแต่ละคนที่สามารถมีบุตรได้ สำหรับสตรีนับตั้งแต่เมื่อเริ่มมีประจำเดือนไปจนหมดประจำเดือน โดยส่วนใหญ่ฝ่ายชายจะเป็นฝ่ายไปสู่ขอฝ่ายหญิงและฝ่ายหญิงจะต้องมาอยู่ที่บ้านฝ่ายชาย ซึ่งเรียกว่า “ผู้หญิงมาสู่เฮือนผัว” (ศุภชัย สิงห์ยะบุศย์, 2542: 428) ในกรณีนี้ฝ่ายชายจะต้องเสียค่าแต่งดอง[5] สมัยก่อนจะใช้ควายเป็นค่าแต่งดองจำนวน 15 ตัว แต่ปัจจุบันนี้จะใช้อะไรเป็นค่าแต่งดองก็ได้ แต่ต้องมีค่าราคา

[5] ค่าแต่งดอง หมายถึง ค่าสินสอดทองหมั้น

เท่ากับที่ฝ่ายหญิงได้เรียกขอกับฝ่ายชาย สมมุติว่า ฝ่ายหญิงเรียกค่าแต่งดองเป็นควาย 15 ตัว ฝ่ายชายไม่มีควายมีแต่เงิน และทองคำ เขาก็จะตีค่าราคาควายหนึ่งตัวมีราคาเท่ากับจำนวนเงินเท่าไรและทองคำหนักกี่บาท ถ้าไม่มีเงิน ไม่มีทองคำ ก็จะใช้ “ไหแจระหรือไหพะลัก” ที่มีค่าเท่ากับควาย 15 ตัว ไหใบนั้นก็สามารถเอามาเป็นค่าแต่งดองได้ เหตุผลที่ฝ่ายชายต้องเสียค่าแต่งดองให้กับฝ่ายหญิงจำนวนมาก ก็เพราะฝ่ายชายจะได้ผู้หญิงมาเป็นกรรมสิทธิ์ของครอบครัวและช่วยทำงานเสริมสร้างครอบครัว เป็นภรรยาผู้ให้กำเนิดทายาทสืบสกุลของฝ่ายชาย

ภาพที่ 5 ไหแจระ

สินสมรส[6]ของเผ่ากะตู้ ในสังคมของชนเผ่ากะตู้ คือสังคมที่ถือสกุลตามเชื้อสายทางฝ่ายพ่อ ในเมื่อพ่อเสียชีวิต โดยส่วนมากลูกผู้ชายจะเป็นผู้สืบทอดทรัพย์สมบัติ ส่วนลูกสาวจะได้น้อยที่สุด หรือไม่ได้เลย ทั้งที่เป็นผู้ทำงานในครอบครัวเป็นผู้รับค่าดองสินสอด ส่วนผู้เป็นแม่ และญาติพี่น้องทางเชื้อสายแม่ก็ไม่ได้อะไร เช่นเดียวกัน

[6] สินสมรส เช่น เงินทอง ที่ดิน บ้านเรือน ไร่นา สัตว์เลี้ยงทุกชนิด ยานพาหนะ เครื่องมือการผลิต เครื่องใช้ในครัวเรือน ฯลฯ

มรดกของพ่อและสินสมรสระหว่างสามี-ภรรยา ในเมื่อสามีเสียชีวิต กรณีที่ภรรยาไม่ได้ไปแต่งงานกับชายคนใหม่ ภรรยายังมีสิทธ์สืบทอดสินสมรสได้ และถ้ามีลูกด้วยกันลูกชายจะเป็นผู้สืบทอด ส่วนลูกสาวถ้าพ่อแม่มีมรดกและสินสมรสมากพอก็สามารถแบ่งให้ได้ ประมาณ 20 % ของมูลค่าทรัพย์สิน แต่ส่วนใหญ่แล้วลูกสาวจะไม่ได้ เพราะไม่มีสิทธิ์สืบทอดมรดกแต่อย่างใดเลย ส่วนในกรณีภรรยาไปแต่งงานกับชายคนใหม่ จะไม่มีสิทธิ์สืบทอดสินสมรสระหว่างสามี–ภรรยา จะต้องมอบสินสมรสให้ลูกชาย ลูกชายคนโตจะได้มากที่สุด แต่ถ้าไม่มีลูกสินสมรสจะตกเป็นของญาติพี่น้องฝ่ายชายแทน แม้กระทั่งภรรยาของคนในครอบครัวก็ถือเป็นมรดกเช่นเดียวกัน

เอ โดนอาหล่า (2552) เล่าให้ฟังตามที่มีคนพูดกันมาว่า *“เมียของน้องชาย ถ้าน้องชายเสียชีวิตก็จะตกเป็นมรดกของพี่ชาย หรือไม่ก็ญาติของผู้ตายพร้อมทั้งสินสอดต่าง ๆ ด้วย คือกล่าวว่า น้องตายเมียของน้องพี่เอา พี่ตายเมียของพี่น้องเอา ลูกตายเมียของลูกพ่อเอา เพราะคำว่า “เมีย” ถือเป็นมรดกของตระกูล แต่ที่จริงแล้ว เมียของลูกชาย ลูกชายเสียชีวิตไปแล้ว เมียของลูกชาย ก็สามารถไปหาผัวใหม่ได้อีก ไม่ได้ห้ามให้มีผัวใหม่ แต่ต้องไปแต่ตัวห้ามนำสินสมรสระหว่างสามี-ภรรยาที่มีอยู่ทั้งหมดไปด้วยเท่านั้น แต่ถ้าลูกสะใภ้มีความเห็นอกเห็นใจและสงสารพ่อแม่ของผัวตน ก็จะไม่ไปมีใหม่จะคอยปรนนิบัติพ่อ แม่ของผัวเป็นอย่างดี และมีสิทธิในการสืบทอดสินสมรสต่อไปได้”*

การสืบทอดมรดกทรัพย์สินของชนเผ่ากะตู้ ผู้ชายหรือลูกผู้ชายเป็นผู้ได้เปรียบ ผู้หญิงหรือลูกสาวซึ่งเป็นผู้ทำงานมากกว่า ถึงแม้ว่าค่าแต่งดองของลูกสาวที่พ่อแม่และคนในครอบครัวจะได้รับมากมายเท่าใด ทุกสิ่งทุกอย่างก็ต้องตกเป็นกรรมสิทธิ์ของผู้ชาย หรือลูกชายทั้งหมด

โดยจุดเริ่มต้นของวัฒนธรรมการครองเรือนชนเผ่ากะตู้ที่กล่าวมาข้างต้นนี้ จะเริ่มด้วยการ “จกสาว” ซึ่งเป็นประเพณีที่มีมาแต่โบราณ เพื่อสร้างความสัมพันธ์ไมตรีระหว่างหนุ่ม-สาว ก่อนใช้ชีวิตคู่ร่วมกัน โดยฝ่ายชายจะนิยมใช้เครื่องดนตรีที่ชื่อว่า “มาม” เป่าเลียนเสียงพูดเป็นการชักชวนให้ฝ่ายหญิงออกมานอกบ้าน เสมือนเป็นสื่อแทนการสนทนาเพื่อบอกความในใจ ชายหนุ่มชนเผ่ากะตู้

จะมีมามเป็นเครื่องดนตรีคู่กาย เช่นเดียวกับการใช้เครื่องดนตรีประเภทจ้องหน่อง (Jew's harp) ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่บนพื้นที่สูงในเอเชียอาคเนย์ เครื่องดนตรีเหล่านี้จึงเป็นส่วนหนึ่งของพฤติกรรมการแสดงออกทางประเพณีด้านความรักที่มีรูปแบบแตกต่างและหลายหลากกันไปในแต่ละวัฒนธรรมมามกับการจกสาวของชนเผ่ากะตู้ ถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของวัฒนธรรมการครองเรือนที่แต่ละสังคมล้วนให้ความสำคัญกับเรื่องนี้มากเช่นเดียวกัน

ภาพที่ 6 ชนเผ่ากระตางกับมามคู่กาย

ภาพที่ 7 ชนเผ่ากระตู้ดีดอะขวด (Jew's harp)

ภาพที่ 8 เรือนชนเผ่าละแวมีห้องสำหรับลูกสาวพร้อมรูสำหรับไว้จกสาว (ผู้วิจัยบันทึกภาพเมื่อวันที่ 24 เมษายน 2552)

ภาพที่ 9 ผู้ชายชนเผ่าแสดงการจกสาว (ผู้วิจัยบันทึกภาพเมื่อวันที่ 24 เมษายน 2552)

มาม: ปี่จกสาวชนเผ่ากะตู้

การจกสาวของชนเผ่ากะตู้ ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นของหนุ่มสาวเผ่ากะตู้ในการครองชีวิตคู่[7] และสร้างครอบครัว ถ้ากล่าวถึงคำว่า “จกสาว” บุคคลภายนอกทั่วไปมักจะเข้าใจว่า เป็นการเรียกหญิงสาวชนเผ่าให้ออกจากบ้านเพื่อมาร่วมประเวณี และกระทำการใดก็ได้ในเรื่องของกิจกรรมทางเพศ แต่อันที่จริงแล้วการจกสาวของชนเผ่า มิได้หมายถึงการจกสาวเฉพาะของชนเผ่ากะตู้เท่านั้น แต่รวมถึงชนเผ่าต่าง ๆ ในกลุ่มลาวเทิง แต่ละเผ่าพันธุ์ก็มีการจำกัดฮีต หรือขนบธรรมเนียมประเพณีที่หวงห้ามอยู่ หรือที่เรียกว่า “ห้ามกินใน”[8] เป็นอันขาด หนุ่มสาวเผ่ากะตู้สามารถเรียกกันให้ออกไปปูเสื่อนั่งเล่น พูดคุยกันเพื่อทำความคุ้นเคย และสามารถ “กินนอก”[9] ได้ แต่ห้ามกินในเท่านั้น ถ้ากินในกันก่อนจะผิดฮีต ผิดผี จะต้องเสียวัว เสียควาย เพื่อทำการแปงฮีต บางคนที่รักกันมากแอบกินในกัน และไม่บอกให้ใครรู้เพราะคิดว่ามีอะไรเกิดขึ้นกับตนก็ย่อม แต่จริงแล้ว ถ้าหนุ่มสาวได้ทำผิดกินในกันโดยไม่บอกให้พ่อแม่รู้ คนกะตู้มีความเชื่อว่าเหตุร้ายต่าง ๆ จะเกิดขึ้นกับพ่อ แม่ ญาติพี่น้องและคนในครอบครัว ถ้าพ่อแม่เจ็บปวดเป็นไข้ ก็จะถามลูกทันทีว่าไปมีอะไรกับใครมาหรือเปล่า ลูกต้องบอก ถ้าไม่บอกพ่อแม่จะมีอันเป็นไป

เอ โดนอาหล่า (2552) เล่าให้ฟังว่า “สมัยก่อนจะมีวิธีพิสูจน์ความบริสุทธิ์ โดยการเผาเหล็กให้แดงและให้ใช้มือไปจับในขณะที่เหล็กกำลังร้อน ถ้าคนไหนไม่กล้าจับก็แสดงว่าคนนั้นได้กินในแล้ว และจะต้องเสียวัว เสียควายเพื่อ

---

[7] ประเพณีด้านความรักเกิดจากความรักใคร่ชอบพอกันระหว่างหนุ่มสาว หรืออาจเริ่มต้นจากสัญญาหรือความผูกพันระหว่างพ่อแม่ของทั้งสองฝ่ายก็ได้ และเมื่อทั้งสองฝ่ายพร้อมที่จะใช้ชีวิตคู่อยู่ร่วมกัน จึงได้มีการสมรสกันเพื่อแสดงให้เห็นว่าจะร่วมความเป็นอยู่โดยปฏิบัติตามวิธีการทางกฎหมาย และขนบธรรมเนียมประเพณีที่ใช้ในท้องถิ่น จนกระทั่งมีลูกด้วยกัน และกลายมาเป็นครอบครัวที่สมบูรณ์ในที่สุด ระบบครอบครัวเป็นระบบที่เล็กที่สุดและที่เก่าแก่ที่สุดของสังคม มีหน้าที่สืบพันธุ์มนุษยชาติ ดูแลเลี้ยงดู และให้การอบรมลูกให้รู้ระเบียบสังคม (ปหาณี ฐิติวัฒนา, 2523: 99-102)

[8] ห้ามกินใน คือ ห้ามมีการร่วมเพศสัมพันธ์โดยการสอดใส่อวัยวะเพศ ก่อนที่จะได้แต่งงานกันให้ถูกต้องตามประเพณีของชนเผ่านั้น

[9] กินนอก คือ การกอด จูบ จับลูบคลำของสงวน โดยไม่ได้สอดใส่อวัยวะเพศ

ทำการแปงฮีต และให้แต่งงานกันอย่างถูกต้องตามประเพณี แต่ถ้าฝ่ายชายได้กินในแล้วและไม่ยอมแต่งงานก็ต้องเสียวัวเสียควายเช่นเดียวกัน”

การจกสาวสิ้นสุดลงก็ต่อเมื่อฝ่ายหญิงได้ตอบตกลงปลงใจที่จะแต่งงานกับฝ่ายชายแล้ว ฝ่ายชายก็จะให้ของกลาง[10] แก่ฝ่ายหญิงเพื่อเป็นการหมั้นหมายไว้ก่อนแต่งดอง สมมุติว่า ฝ่ายหญิงเรียกของกลางเป็นควาย 1 ตัว ถ้าฝ่ายชายไม่มีก็สามารถใช้สร้อยคอที่ทำด้วยลูกปัด จำนวน 30 ลูก เป็นของกลางแทนได้ และหลังจากหมั้นหมายแล้วฝ่ายหญิงก็ไม่สามารถยุ่งเกี่ยวหรือมีชายอื่นได้อีกเลย

ภาพที่ 10 และ 11 นางดุ โดนอาหลา กับสร้อยคอลูกปัด
(ผู้วิจัยบันทึกภาพเมื่อวันที่ 25 เมษายน 2552)

ชนเผ่ากะตู้เป็นชนเผ่าหนึ่งที่ใช้ดนตรีในกิจกรรมต่าง ๆ ของตนกับสังคม โดยการถ่ายทอดแบบมุขปาฐะ ทั้งในด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ และยังใช้เล่นเพื่อความบันเทิงตามวาระโอกาส อีกทั้งตัวเครื่องดนตรีเองยังมีคุณค่าทางจิตใจเป็นเสมือนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำเผ่าและเป็นของมีค่าที่บ่งบอกถึงฐานะของ

[10] สินสอดทองหมั้นหรือของมีค่าต่างๆ ที่ประเมินค่าเป็นจำนวนเท่ากับควายที่ฝ่ายหญิงเรียก

ผู้ที่มีไว้ครอบครอง ด้วยเหตุนี้ดนตรีจึงอยู่เคียงคู่กับชนเผ่ากะตู้มาเป็นเวลาช้านาน ไม่สามารถจะแยกอย่างใดอย่างหนึ่งออกจากกันได้ ในวัฒนธรรมดนตรีของชนเผ่ากะตู้ สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ ดนตรีที่ใช้ประกอบพิธีกรรมและดนตรีที่เล่นเพื่อความบันเทิง

ภาพที่ 12 นางดุ กำลังสูบกอก[11] และพ่อเอ โดนอาหล่า เป่ามามเพื่อสนทนาภาษาหนุ่มสาว(ผู้วิจัยบันทึกภาพเมื่อวันที่ 25 เมษายน 2552)

“มาม” ถือได้ว่าเป็นเครื่องดนตรีที่ใช้เล่นเพื่อความบันเทิง แต่มีจุดประสงค์เฉพาะหน้าที่การใช้งานในสังคมที่ชัดเจน โดยชายหนุ่มชนเผ่ากระตู้จะใช้มามในการจกสาว เป่าเลียนเสียงพูดเป็นการชักชวนให้ฝ่ายหญิงออกมานอกบ้าน เพื่อสร้างความสัมพันธ์ไมตรีเสมือนเป็นสื่อแทนการสนทนาเพื่อบอกความในใจ

[11] ภาษากะตู้เรียกว่า “ยัดกอก” กอก คือ บั้งยาสูบทำจากกระบอกไม้ไผ่มีลักษณะคล้ายปล้องกัญชา ตัวยาสูบจะทำจากใบยาสูบผสมกับน้ำอ้อย การสูบกอกจะนิยมสูบกันมากในชนเผ่าต่างๆในกลุ่มลาวเทิง ไม่ว่าจะเป็นเด็ก ผู้ใหญ่ หรือคนเฒ่าคนแก่โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวัฒนธรรมชนเผ่ากะตู้ ที่มีการสูบกอกกันมาก ซึ่งวัฒนธรรมการสูบกอกของเผ่ากะตู้นั้นได้สืบทอดต่อกันมาตั้งแต่บรรพชน และยังใช้ในการต้อนรับแขก ถือเป็นการต้อนรับที่แสดงถึงสัมพันธภาพระหว่างเจ้าบ้านที่มีกับแขกผู้มาเยี่ยมเยือนได้เป็นอย่างดี

คุณลักษณะทางดนตรีของมาม: ปี่จกสาวชนเผ่ากะตู้

ภาพที่ 13 มาม (Free reed Aerophone)

“มาม” หรือที่ภาษาลาวลุ่มและภาษาไทย เรียกว่า “ปี่” เป็นเครื่องดนตรีประเภทลิ้นอิสระ (Free reed) ตระกูลที่เสียงเกิดจากการสั่นสะเทือนของอากาศ (Aerophone) มีรูปร่างและลักษณะคล้ายคลึงกับปี่จุม ของทางภาคเหนือและปี่ลูกแคนของทางภาคอีสานไทย สามารถพบได้ในกลุ่มชาติพันธุ์ลาวเทิงที่อาศัยอยู่ในลาวตอนใต้และเวียดนามตอน

ลักษณะทางกายภาพ

มาม เป็นเครื่องดนตรีที่เสมือนเป็นอาวุธคู่กายของชายหนุ่ม ซึ่งมีขนาดไม่แน่นอนและไม่ตายตัว จึงทำให้คุณภาพของเสียงและระบบเสียงของมามแต่ละเลาที่ใช้ในการจกสาวของชนเผ่ากะตู้มีความแตกต่างกันไปตามลักษณะการใช้งานและการประดิษฐ์ที่เป็นปัจเจกบุคคล ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงนำตัวอย่างมามมาเพียง 1 เลา เพื่อศึกษาลักษณะทางกายภาพรวมถึงระบบเสียงเฉพาะตัวอย่างนี้เท่านั้น โดยมามมีส่วนประกอบที่สำคัญ ๆ อยู่ 3 ส่วน คือ ตัวเลา รูนิ้ว และลิ้น

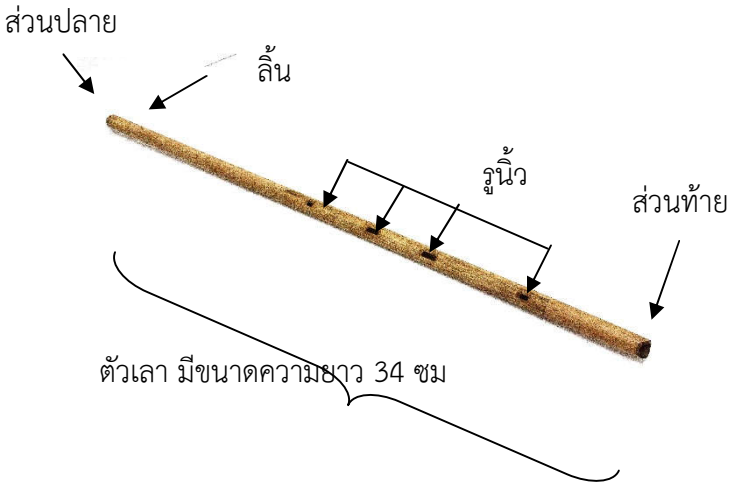

ภาพที่ 14 ส่วนประกอบของมาม

1. ตัวเลา ทำจากไม้ซางหรือไผ่ซางลำปล้องตรง ตัวเลาไม้ซางมีความยาว 43 เซนติเมตร มีขนาดความกว้างของเส้นรอบวง 1 เซนติเมตร ส่วนปลายและส่วนท้ายทะลุกลวงถึงกัน

ภาพที่ 15 รูนิ้วเปิด-ปิด ของมาม

2. รูนิ้ว มีจำนวน 4 รู มีลักษณะเป็นรูสี่เหลี่ยมผืนผ้า โดยรูที่ 1 จะเจาะห่างจากส่วนปลายลิ้น ประมาณ 20 เซนติเมตร รูที่ 2 จะเจาะห่างจากรูที่ 1 ประมาณ 4.5 เซนติเมตร รูที่ 3 จะเจาะห่างจากรูที่ 2 ประมาณ 3 เซนติเมตร รูที่ 4 จะเจาะห่างจากรูที่ 3 ประมาณ 5.5 เซนติเมตร และรูที่ 5 จะห่างจากส่วนท้ายเลา ประมาณ 6.5 เซนติเมตร ซึ่งระยะของการเจาะรูนิ้วเป็นขั้นตอนสำคัญที่ทำให้เกิดระบบเสียงของมาม

ภาพที่ 16 ลิ้นมาม แบบลิ้นอิสระ

3. ลิ้นมาม จะอยู่ที่ส่วนปลายเลา โดยแกะขึ้นจากตัวเลาเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้าแบบลิ้นอิสระ ขั้นตอนการทำลิ้นเป็นส่วนที่ยากที่สุดต้องใช้ความประณีตมาก เพราะถ้าเกิดพลาดพลั้งทำลิ้นหักเวลาแกะออกมาจากตัวเลาจะต้องทำใหม่หมดทั้งเลา

เสียงและวิธีการบรรเลง

เสียงของมาม เกิดจากการใช้ลมเป่าไปที่ลิ้นมาม แรงลมจะทำให้ลิ้นมามตีลมอย่างเป็นอิสระจนเกิดเสียงดังขึ้น โดยใช้การเปิดปิดรูนิ้ว ตามหลักความสั้นยาวของตัวเลาในการกำหนดระดับเสียง ซึ่งเสียงที่ได้จะมีความพิเศษ เพราะสามารถเลียนเสียงพูดได้ มามมีลำดับของระดับเสียงอยู่ 5 เสียง คือ ซ ล ด# ร#

ฟ# (G A c# d# f#) ซึ่งมาตราเสียงเฉพาะของมาม ถ้านำมาบรรเลงบทเพลงใด ๆ ก็แล้วแต่ เพลงนั้นจะต้องอยู่ในกลุ่มเสียง 5 เสียง (Pentatonic)

มาตราเสียง/บันไดเสียงของมาม

ตารางที่ 1 การวัดระดับเสียงของมาม

ลำดับ	ระดับเสียง	ระดับเสียงสากล	ค่า Cent	ขั้นคู่เสียง
เสียงที่ 1	ช	G	-25	180
เสียงที่ 2	ล	A	+5	395
เสียงที่ 3	ด#	c#	-10	185
เสียงที่ 4	ร#	d#	-5	310
เสียงที่ 5	ฟ#	f#	+15	

หมายเหตุ วัดค่าความถี่เสียง /Hz และระดับเสียงด้วยเครื่อง Chromatic Tuner YKT- 1 YAMAHA วัดค่า Cent โดยเครื่อง Chromatic Tuner KORG

ค่าระยะห่างระหว่างเสียง เปรียบเทียบ ระบบเสียงสากล กับระบบเสียง “มาม”

ระบบเสียงสากล แบ่งเป็น 12 ครึ่งเสียง (Semitone)

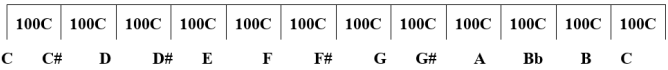

ระบบเสียงของมาม

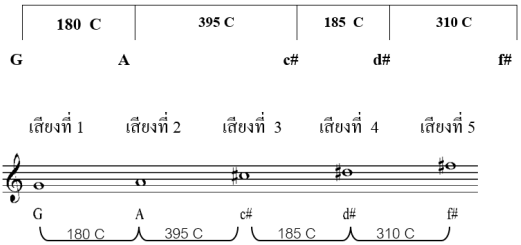

วิธีการบรรเลง มามมีวิธีการบรรเลงที่คล้ายคลึงกับปี่จุมและปี่ลูกแคน แต่เทคนิคการทำให้เกิดเสียงได้นั้นมามทำได้ยากกว่ามาก นักดนตรีต้องอาศัยการฝึกฝนจนชำนาญถึงจะเป่าออกมาเป็นเสียงตามที่ต้องการได้ ซึ่งมีเทคนิคการเป่าและวิธีการจับและเปิดปิดรูนิ้วมามดังนี้

เทคนิคการเป่ามาม ผู้บรรเลงจะต้องใช้ปากอมตรงส่วนปลายของตัวเลา ให้ริมฝีปากพ้นเลยส่วนที่เป็นลิ้นของมาม และเมื่อเวลาเป่าให้ใช้ลิ้นของตนบังคับโดยการนำไปอุดที่รูส่วนปลายเลา (ตามภาพการเป่ามาม)พร้อมกับเป่าดันลมให้แรงขึ้นจนได้ระดับเสียงที่ต้องการ ในขั้นตอนนี้ผู้ที่เริ่มฝึกหัดครั้งแรกมักจะเป่าได้ไม่ดี เพราะจะเกิดอาการเมื่อยล้าที่โค่นลิ้นทำให้ไม่สามารถปิดรูเพื่อบังคับลมและเสียงได้ ในขั้นตอนนี้ถือเป็นขั้นตอนที่ยากที่สุด

ภาพที่ 17 การเป่ามาม

ภาพที่ 18 ท่าทางการเป่ามาม

วิธีการจับมาม การจับมามจะวางนิ้วเรียงกันตามตำแหน่งของรูนิ้วคล้ายกับการจับนิ้วขลุ่ยไทย อาจจะใช้มือซ้ายหรือมือขวาขึ้นก่อนก็ได้ตามความถนัดของผู้บรรเลง โดยจะใช้นิ้วมือของมือแต่ละข้าง ๆ ละ 2 นิ้ว คือ นิ้วชี้กับนิ้วนาง ทำหน้าที่ในการเปิดปิดรูนิ้วมาม ตามตำแหน่งรูนิ้วมามที่มีอยู่ทั้งหมด 4 รูนิ้ว ส่วนนี้ถือเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดระดับเสียงของมาม ดังภาพประกอบการเปิดปิดรูนิ้วมามในขณะเป่าที่ทำให้เกิดระดับเสียงแต่ละเสียงต่อไปนี้

รูนิ้วที่เป็น ■ แสดงถึงการปิดนิ้วมือ

เสียงที่ 1

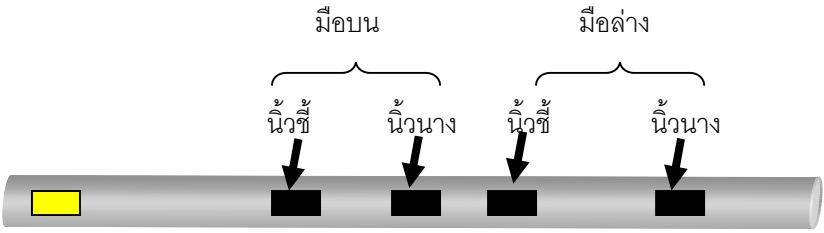

เป่าและปิดรูนิ้วหมดทุกนิ้ว เสียงที่ได้คือ เสียง ซ

เสียงที่ 2

เป่าและเปิดรูนิ้วล่างไล่ขึ้นมา 1 รูนิ้ว เสียงที่ได้คือ เสียง ล

เสียงที่ 3

เป่าและปิดรูนิ้วล่างไล่ขึ้นมา 2 รูนิ้ว เสียงที่ได้คือ เสียง ด

เสียงที่ 4

เป่าและเปิดรูนิ้วล่างไล่ขึ้นมา 3 รูนิ้ว เสียงที่ได้คือ เสียง ร

เสียงที่ 5

เป่าและเปิดรูนิ้วหมดทุกนิ้ว เสียงที่ได้คือ เสียง ฟ

โอกาสและหน้าที่ใช้ในการบรรเลง

การจกสาวโดยทั่วไปแล้วฝ่ายชายจะใช้มือสอดเข้าไปในช่องจกสาวเพื่อปลุกหญิงสาวที่นอนในห้องให้ลุกขึ้นและพากันไปพูดคุยตามภาษาหนุ่มสาว แต่บางครั้งก็มีการจกสาวข้ามชนเผ่าซึ่งบ้านเรือนที่อยู่อาศัยของชนเผ่าแต่ละเผ่ามีลักษณะการปลูกสร้างที่แตกต่างกัน เช่น เรือนของเผ่ากะตู้จะไม่สูงและจะมีช่องจกสาวที่ใหญ่สามารถใช้มือเอื้อมไปจกสาวได้ ส่วนเรือนของชนเผ่าละแวมีการสร้างห้องสำหรับลูกสาวไว้สูงไม่สามารถเอื้อมมือไปจกสาวได้ ด้วยเหตุนี้ชายหนุ่มชนเผ่ากะตู้จะเป่ามามหรือดีดอะขวด[12] ตรงบริเวณช่องจกสาว เพื่อเป็นการเรียกให้หญิงสาวลงมาจากบ้านแทนการจกด้วยมือ เมื่อหญิงสาวได้ยินเสียงเป่ามามของชายหนุ่ม เบื้องต้นจะไม่ปฏิเสธในการออกมาพูดคุยเพื่อทำความรู้จักกัน ก่อนที่ชายหนุ่มจะพูดชักชวนให้เข้าป่าเพื่อทำการพลอดรักกัน ถ้าหญิงสาวไม่ชอบก็สามารถปฏิเสธได้

[12] ประเพณีด้านความรัก กะตู้สูง (1993: 546) ได้กล่าวถึง “อะขวด”*ว่า “...เธอไปหาเรือน เธอลุกขึ้น ฉันเดินไปแล้ว กินอาหารอยู่นั้น ได้ยินไหม ผู้บ่าวก็อยู่นั้นแล้ว พวกเขาไม่กล้า (ว่าพวกเขารักกัน) กลัวเกิดเรื่องไม่ดีในภายหน้า เขา****ดีดอะขวด****และแล้วแม่นางก็ได้ยินเสียงอะขวด...*” อะขวดเป็นเครื่องดนตรี ประเภท Jew’s harp คล้ายจ้องหน่อง เป็นเครื่องดนตรีที่ใช้ในการจกสาวเช่นเดียวกันกับมาม เพราะเป็นเครื่องดนตรีที่เลียนเสียงพูดและแทนการสนทนาได้

ภาพที่ 19 การใช้มามจกสาว เรือนเผ่าละแว
(ผู้วิจัยบันทึกภาพเมื่อวันที่ 24 เมษายน 2552)

ภาพที่ 20 การใช้อะขวดจกสาวเรือนเผ่ากะตู้
(ผู้วิจัยบันทึกภาพเมื่อวันที่ 25 เมษายน 2552)

เมื่อหญิงสาวตกลงปลงใจที่จะออกจากบ้านไปพลอดรักกันในป่า[13]ตามภาษาหนุ่ม-สาว ชายหนุ่มจะเป่ามามเพื่อสนทนาบอกความในใจ เป็นรูปแบบคำกลอนภาษาเผ่า โดยหญิงสาวจะนั่งสูบกอกฟังเสียงมามและตอบกลับเป็นภาษาพูด ซึ่งมีประโยคความที่ใช้มามสนทนาดังนี้

ชายหนุ่ม: *ตอนนี้ผมทุกข์ยาก จน ค่าสินสอดก็ไม่มีให้เจ้า ไม่มีวัว ไม่มีควาย จะยอมมาแต่งงานกับพี่หรือไม่*

หญิงสาว: *น้องก็ไม่ติข้าวเปลือก ไม่เลือกข้าวสาร ใครเป็นคนตำข้าวก็เอา*

และคำที่ใช้บ่อยมากในการเป่ามาม เช่นคำว่า *ไมแอะเกาวา* แปลว่า ฉันรักเธอ, *เกาไม* แปลว่า ผมอยากแต่งงานกับคุณ, *ตระระ* ที่อยู่ที่นอนของเจ้าผมอยากเห็นคุณ (ภาษาลาวลุ่ม แปลว่า ได้ยินแต่เสียงนกเขาร้อง เสียงน้องไม่ได้ยิน)

จากการสนทนากันเป็นประโยคคำกลอนสั้นๆ จึงทำให้บทเพลงจากการเป่ามามมีลักษณะเป็นทำนองสั้น ๆ ซ้ำประโยคเดิม ตามประโยคภาษาพูด และเป็นทำนองที่หมายรู้กันเฉพาะชนเผ่านั้น ๆ ซึ่งก็จะต่างกันไปตามภาษาของแต่ละชนเผ่า ดังนั้นจึงไม่มีบทเพลงเฉพาะตายตัว แต่ เอ โดนอาหล่า เรียกบทเพลงนี้ว่า “เพลงจกสาว”

เพลง “จกสาว”

[13] ซึ่งบางชนเผ่าในกลุ่มลาวเทิงก็มีประเพณีปฏิบัติที่แตกต่างกัน เช่น เผ่าอิน จะไม่ไปพลอดรักกันในป่าหรือสถานที่ลับหูลับตาผู้คน แต่จะอยู่กันที่บ้านโดยพ่อฝ่ายหญิงจะนำสุราและไก่ต้มอย่างดีออกมาตอนรับ เพื่อแสดงความชื่นชอบฝ่ายชายเป็นพิเศษ ส่วนลูกสาวจะนอนรออยู่ในห้อง ถ้าชายหนุ่มไม่รู้ประเพณีแล้วเดินลงจากบ้านแสดงว่าได้ปฏิเสธการครองคู่กับหญิงสาวนั้น (เอ โดนอาหล่า, 2552: สัมภาษณ์)

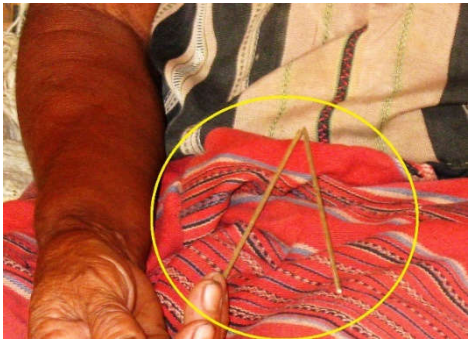

ภาพที่ 21 กิ่งไม้ที่หักเป็นสัญลักษณ์รูปตัว V กลับหัวบนตักฝ่ายหญิง
(ผู้วิจัยบันทึกภาพเมื่อวันที่ 25 เมษายน 2552)

เมื่อฝ่ายชายได้เกี้ยวพาราสีจนเห็นว่าฝ่ายหญิงเริ่มชอบพอตน ฝ่ายชายก็จะนำกิ่งไม้มาหักเป็นสัญลักษณ์รูปตัว V และวางกลับหัวไปที่หน้าตักของฝ่ายหญิงแทนคำพูด เพื่อแสดงถึงความรักและบ่งบอกความนัยในเรื่องของการขอกินในฝ่ายหญิงเมื่อได้กินในกันแล้ว ฝ่ายชายก็จะให้ของกลางแก่ฝ่ายหญิงเป็นการหมั้นหมายไว้ก่อนแต่งดอง ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของวัฒนธรรมการครองเรือนชนเผ่ากะตู้

มามกับความเชื่อ

มามเป็นเครื่องดนตรีที่ห้ามนำมาเป่าในบ้านหรือบนเรือน เพราะคนกะตู้ถือว่าเป็นการผิดฮีต ผิดผี จะเป่าได้ก็แต่อยู่นอกบ้านหรืออยู่ตามป่าตามเขา และยังห้ามผู้หญิงเป่าเป็นอันขาด เพราะมามเป็นเครื่องดนตรีสำหรับผู้ชายเท่านั้น

บทสรุป

จากการศึกษา มาม : ปี่จกสาวชนเผ่ากะตู้ แห่งสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ทำให้ผู้วิจัยได้เข้าใจว่า “การจกสาว” คือ จุดเริ่มต้น

ของวัฒนธรรมการครองเรือนที่ไม่ใช่เฉพาะชนเผ่ากะตู้เท่านั้น แต่รวมถึงชนเผ่าต่าง ๆ ในกลุ่มลาวเทิงด้วย โดยมีจารีตและประเพณีที่แตกต่างกันไปในแต่ละชนเผ่า และการจกสาวไม่ใช่เป็นการเรียกหญิงสาวเพื่อไปร่วมประเวณีเพียงอย่างเดียว หรือกระทำการใดก็ได้ในเรื่องของกิจกรรมทางเพศต่อหญิงสาวชนเผ่าตามบุคคลภายนอกหลายๆคนเข้าใจ แต่การจกสาวของแต่ละชนเผ่าต่างก็มีการจำกัดฮีต หรือขนบธรรมเนียมประเพณีที่หวงห้ามอยู่ หรือที่เรียกว่า “ห้ามกินในแต่กินนอกได้” และประเพณีนี้ไม่ใช่เป็นการส่งเสริมให้คนในสังคมหมกมุ่นในกิจกรรมทางเพศ แต่เป็นประเพณีเพื่อความอยู่รอดของการดำรงไว้ซึ่งเผ่าพันธุ์ชนเผ่าที่มีจำนวนประชากรมาก ย่อมมีสวัสดิภาพในการดำรงชีวิตที่ปลอดภัยจากศัตรูผู้รุกราน ชนเผ่ากะตู้ก็ให้ความสำคัญกับเรื่องนี้ จึงกลายเป็นประเพณีที่ยึดถือปฏิบัติกันมาหลายชั่วอายุคน

การศึกษามาม: ปี่จกสาวชนเผ่ากะตู้ เป็นไปเช่นเดียวกับการศึกษาภาษาถิ่นที่ต้องศึกษาเรียนรู้จากคนในวัฒนธรรมโดยตรง เพราะดนตรีเป็นผลผลิตทางวัฒนธรรมที่เกิดจากแนวคิดที่สะท้อนถึงพฤติกรรมการแสดงออกของมนุษย์มีรูปแบบแตกต่างและหลายหลากกันไปในแต่ละวัฒนธรรม จากปัจเจกบุคคลมาเป็นกลุ่มสังคมขนาดเล็กไม่สลับซับซ้อนจนถึงกลุ่มสังคมขนาดใหญ่ที่สลับซับซ้อน ชนเผ่ากะตู้ก็เป็นกลุ่มสังคมหนึ่งที่ใช้เครื่องดนตรีที่ชื่อว่า “มาม” สำหรับการจกสาวโดยเฉพาะ ที่คล้ายคลึงกับชนเผ่าอื่นๆ ในกลุ่มลาวเทิง แต่จะแตกต่างกันบ้างในเรื่องของรายละเอียดในกิจกรรมย่อย จึงทำให้เกิดแนวคิดจำนวนมากที่เกี่ยวกับมามเพื่อใช้สำหรับกิจกรรมเหล่านั้น การใช้มามของชนเผ่ากะตู้ จะใช้สำหรับ จกสาวชนเผ่าอื่นๆ ในกลุ่มลาวเทิงด้วยกัน ที่บ้านเรือนมีห้องนอนสาวโสดยกสูงและมีช่องจกสาวที่ไม่สามารถเอื้อมมือไปจกได้ ก็จะเป่ามามเรียกเพื่อชักชวนให้หญิงสาวลงมาจากบ้าน จากนั้นก็ใช้มามเป่าเลียนเสียงพูดเสมือนเป็นสื่อแทนการสนทนาเพื่อบอกความในใจระหว่างหนุ่ม-สาว

ลักษณะทางกายภาพ “มาม” หรือที่ภาษาลาวลุ่มและภาษาไทยเรียกว่า “ปี่” เป็นเครื่องดนตรีประเภทลิ้นอิสระ (Free reed) ตระกูลที่เสียงเกิดจากการสั่นสะเทือนของอากาศ (Aerophone) ที่ประดิษฐ์จากไม้ไผ่ซาง มีลิ้นที่

แกะขึ้นมาจากตัวเลาแบบเรียบง่ายไม่ซับซ้อนแต่วิธีการเป่าทำให้เกิดเสียงนั้นไม่ใช่เรื่องง่าย มามแต่ละเลาจะประดิษฐ์ขึ้นมาเฉพาะบุคคลเสมือนเป็นอาวุธคู่กายของชายหนุ่ม ซึ่งมีขนาดไม่แน่นอนและไม่ตายตัว จึงทำให้คุณภาพของเสียงและระบบเสียงของมามแต่ละเลามีความแตกต่างกันไป โดยมีส่วนประกอบที่สำคัญ ๆ อยู่ 3 ส่วน คือ ตัวเลา รูนิ้ว และลิ้น

บทเพลงมามจะเป็นบทเพลงสั้น ๆ ตามประโยคการสนทนาเป็นคำกลอนที่หมายรู้กันเฉพาะกลุ่มคน โดยสื่อความหมายผ่านเสียงมามเป็นภาษาถิ่นและความหมายที่แฝงในเสียงมามและบทเพลงเป็นสิ่งที่คนในวัฒนธรรม (Emic) เท่านั้น จึงจะทราบความหมายได้ดีกว่าคนนอกวัฒนธรรม (Etic) ถึงแม้ว่าคนนอกวัฒนธรรมได้ฝังตัวอยู่ในวัฒนธรรมนั้นๆ เป็นเวลานาน ก็ไม่สามารถตีความหมายของบทเพลงได้ลึกซึ้งเท่าคนในวัฒนธรรมที่ได้รับการปลูกฝัง เรียนรู้ และอบรมมาตั้งแต่เกิดจนเติบโต ที่ทางสังคมวิทยาเรียกว่า การขัดเกลาทางสังคม (Socialization) นั่นเอง

มามกับการจกสาว เป็นมรดกทางวัฒนธรรมและสังคมที่ได้สร้างและสะสมเอาไว้จากรุ่นสู่รุ่น แต่ในปัจจุบันเริ่มเจือจางหายไปจากการแทรกแซงทางวัฒนธรรมจากภายนอกในไม่ช้าก็ไม่อาจจะทนต่อกระแสสังคม ค่านิยมของผู้คนหรือแม้แต่ความเชื่อของคนในสังคมที่เปลี่ยนแปลงและเริ่มที่จะปรับตัวไปตามสภาพสังคมปัจจุบัน เป็นสาเหตุที่ทำให้คุณลักษณะและหน้าที่ของมามเสื่อมความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะลงไปในที่สุด

เอกสารอ้างอิง

กรมชนเผ่า. (2005). **บันดาชนเผ่า ใน สปป. ลาว.** เวียงจันทน์ สปป.ลาว: มันทาตุลาด.

พัน พงษ์ผล. (2551). **ดนตรีกะตู้:แห่งสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว.** ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาดนตรีชาติพันธุ์วิทยา, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ปหาณี ฐิติวัฒนา. (2523). **สังคมวิทยา.** กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพาณิช.

ศุภชัย สิงห์ยะบุศย์. (2542). **โครงการสารคดีลาวตอนล่าง.** กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เอ โดนอาหล่า. (2552). **นักดนตรีชนเผ่ากะตู้.** สัมภาษณ์, 24-25 เมษายน 2552.

ຄຳເລື່ອນ ສຸລາວັນ ທອງເພັດ ກ່ຽສະດາ ແລະ Nancy A Castello. **1993. ນິທານພື້ນເມືອງແລະສັງຄົມເຜົ່າກະຕູ**. ວຽງຈັນ ສປປ ລາວ: ໂຮງພິມແຫ່ງລັດ.

(คำเลื่อน สุลาวัน, ทองเพ็ด กิ่งสะดา และ Nancy A Castello. 1993. นิทานพื้นเมืองและสังคมเผ่ากะตู้. เวียงจันทน์ สปป.ลาว: โรงพิมพ์แห่งรัฐ.)

ຄຳເລື່ອນ ສຸລາວັນ ທອງເພັດ ກ່ຽສະດາ ແລະ Nancy A Castello. **1996.** ການດຳລົງຊີວິດຂອງເຜົ່າກະຕູບູຮານ. ວຽງຈັນ ສປປ ລາວ: ໂຮງພິມແຫ່ງລັດ.

(คำเลื่อน สุลาวัน, ทองเพ็ด กิ่งสะดา และ Nancy A Castello. 1996. ประเพณีศึกษาการดำรงชีวิตของเผ่ากะตูโบราณ. เวียงจันทน์ สปป.ลาว: โรงพิมพ์แห่งรัฐ.)